

Η Οικονομική-Νομισματική Ένωση (ONE) και οι οικονομικές ανισότητες ανάμεσα στις χώρες της ΕΟΚ

Εγκώμιο της Ευρώπης των δύο ταχυτήων

των Γιάννη Μηλιού και Ηλία Ιωακείμογλου*

1. Εισαγωγή

Οι στόχοι που υιοθετήθηκαν από τους 12 αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων στο Maastricht της Ολλανδίας αφορούσαν, όπως είναι γνωστό, όχι τη σύγκλιση των οικονομικών επιπέδων ανάπτυξης των χωρών-μελών της ΕΟΚ, αλλά τη σύγκλιση ορισμένων μακρο-οικονομικών δεικτών (ευθυμός πληθωρισμού, λόγος δημοσίου ελλείμματος προς ΑΕΠ, λόγος δημοσίου χρέους προς ΑΕΠ, ύψος επιτοκίων, νομισματική σταθερότητα), η οποία σύγκλιση θα επέτρεπε την τελική θέσπιση ενός ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος.

Ήδη όμως από την πρώτη στιγμή μετά την υπογραφή της Συμφωνίας του Maastricht, έγινε σαφές ακόμα και στους προσεκτικούς αναγνώστες των εφημερίδων, δηλαδή ακόμα και στους μη ασχολούμενους συστηματικά ή επαγγελματικά με τα ζητήματα της ευρωπαϊκής ενοποίησης, ότι οι στόχοι αυτοί του Maastricht θα παρέμεναν μέχρι το τέλος του αιώνα ανέφικτοι, για τις μισές περιόπου χώρες, σύμφωνα ακόμα και με τα «αισιοδόξα» σενάρια οικονομικής πρόβλεψης. Και αυτό ανεξάρτητα από τα προβλήματα που τυχόν θα ετίθεντο στη διαδικασία επικύρωσης της Συνθήκης από τις χώρες-μέλη. Όμως, δεν ήταν μόνο οι οικονομικές ανάλυσεις και προβλέψεις που κατέτειναν προς αυτό το συμπέρασμα:

Ο Major, επιστρέφοντας από το Maastricht, καθησύχασε τους συναδέλφους του στο βρετανικό κοινοβούλιο, με τη δήλωση πως είναι πολύ αμφίβολο αν ένα κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα θα υπάρξει, και πως αν υπάρξει, είναι άγνωστο ποιες χώρες θα το υιοθετήσουν (*Le Monde* 13.12.91, σ. 8). Έμμεσα συμπτύκωντες με τη δήλωσή του αυτή, το πρόβλημα:

- Ποιός αποφασίζει τελικά για τη δυνατότητα εγκαθίδρυσης μιας ενιαίας αγοράς, πέρα από την τελωνειακή ένωση και την κατάργηση των μη-δασμολογικών εμποδίων του ενδοκοινοτικού εμπορίου, δηλαδή πέρα από το «Πρόγραμμα 1992»;
- Ποιός αποφασίζει δηλαδή τη θέσπιση ενός κοινού νομίσματος (ή έστω συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ιστοικών) στην Ευρώπη; Οι πραγματικές -δηλαδή ιστορικές- συνθήκες συσσώρευσης κεφαλαίου στο εσωτερικό κάθε χώρας-μελούς της κοινότητας, ή οι συμφωνίες κορυφής;

Το γεγονός ότι ένας αρχηγός κράτους από αυτούς που υπέγραψαν τη συμφωνία στο Maastricht, έθετε έτσι, έστω έμμεσα, σε αμφισβήτηση τις πιθανότητες επιτυχίας της Οι-

κονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ONE), πολύ πριν ξεπάσει η σημερινή χρίση (Σεπτ. 92) του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συντημάτου, μας υποχρεώνει να θέσουμε την ερώτηση:

- Πώς δικαιολογείται η τόση εμπονή των δώδεκα (ή έστω έντεκα) κυβερνήσεων, και των απειράθμιων υπαλλήλων τους στα μαζικά μέσα «ενημέρωσης», σε ένα σχέδιο αμφίβολης προοπτικής; Πριν απαντήσουμε στο ερώτημα χρειάζεται να προσεγγίσουμε κάπτως προσεκτικότερα τα χαρακτηριστικά του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συντημάτου σήμερα.

2. Ο μύθος του Maastricht: Η Ιστορία είναι αλλού

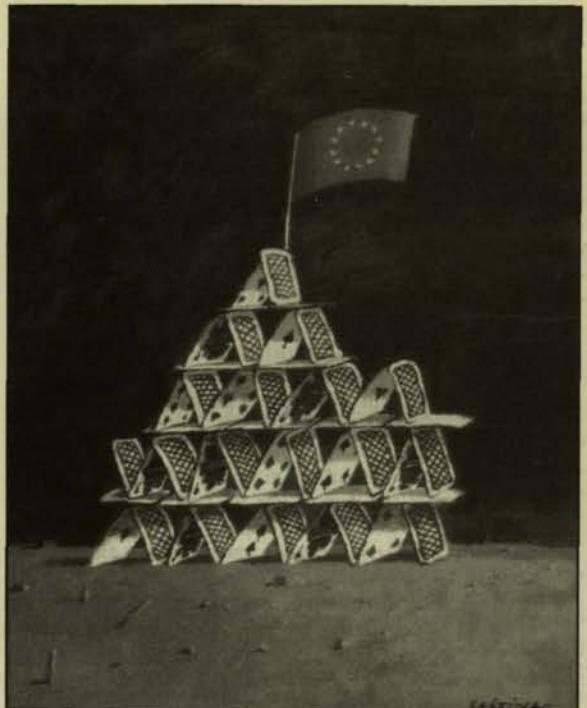
Αυτό που καταρχήν προϊδέαζε για τον τυχαίο και φαντασιακό χαρακτήρα του εγχειρήματος συγκρότησης της νομισματικής ένωσης μέσω διαδοχικών συμφωνιών κορυφής ή σχεδιών, ήταν η ίδια η συχνότητα με την οποία αυτά απέλγησαν σε αποτυχίες. Αρχίζοντας από τις αποτυχίες της δεκαετίας του '50, με την Ευρωπαϊκή Αμυντική Κοινότητα που δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ, και την Euratom που αφορούσε την ατομική ενέργεια και δεν απέδωσε τα δύσα αναμενόταν, μέχρι τις αποτυχίες της δεκαετίας του '70, με το σχέδιο Werner για την Οικονομική και Νομισματική Ένωση και την απόπειρα σταθεροποίησης των συναλλαγματικών ιστοικών με το «φίδι μέσα στο τούνελ», είναι δυνατό να ανασυστήσει κανείς

μια ιστορία σχεδίων, τα οποία οι πραγματικές, δηλαδή ιστορικές συνθήκες, αυτές που καθορίζουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε «εθνικής οικονομίας», ανέτρεψαν με τη συνήθη τυφλή βία της πραγματικότητας, που συνεχίζει το δρόμο της αγνοώντας τις προθέσεις, τη βούληση και τη συνειδηση των υποτιθέμενων πρωταγωνιστών της Ιστορίας.

(Βλέπε αναλυτικά στο K. Busch, «Η χρίση των ευρωπαϊκών κοινοτήτων», εκδ. Ερατώ, Αθήνα 1987 και του ίδιου «Η Ευρώπη μετά το 1992» εκδ. «Κοριτσή», Αθήνα 1992).

Αλλά και στη μετέπειτα φάση, μετά την «επιτυχημένη δεκαετία» του '80, οπότε το Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ) διατηρήθηκε, παρά τις κατά καιρούς εμφανιζόμενες τάσεις παρεκτροπής, οι πραγματικές συνθήκες συσσώρευσης κεφαλαίου στους εθνικούς κοινωνικούς σχη-

(*) Ο Γιάννης Μηλιός είναι επίκ. καθηγητής στον τομέα Ανθρωπιστικών Κοινωνικών Επιστημών και Δικαίου του Ε.Μ.Π. Ο Ηλίας Ιωακείμογλου είναι οικονομικός ανάλυτης. Το κείμενο αποτελεί την εισήγηση των συγγραφέων στο Συνέδριο με τίτλο «Ευρώπη: Ιδέες, συλλογικές νοοτροπίες και πραγματικότητες», που διοργάνωσε το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων με τη συνεργασία των Δήμων Ιωαννίνων, Πρέβεζας και Κοίνωνας, στο διάστημα 24-28 Σεπτεμβρίου 1992

ματισμούς της Ευρώπης, έθεταν σε δοκιμασία τις σταθερές συναλλαγματικές ισοτιμίες.

Καταρχήν, πρέπει να διευκρινιστεί ότι οι συναλλαγματικές ισοτιμίες ήταν έως σήμερα σταθερές μόνο κατά το όνομα: οι ισοτιμίες που επηρεάζουν το διεθνές εμπόριο και την κίνηση κεφαλαίων, είναι οι πραγματικές ισοτιμίες, δηλαδή (αν θεωρήσουμε αμελητέες τις αποκλίσεις στους ρυθμούς ανάπτυξης των χωρών-μελών), οι τρέχουσες ισοτιμίες, μείον τη διαφορά πληθωρισμού ανάμεσα στις ανταγωνίστριες χώρες.

Αυτό σημαίνει πως για να μη δημιουργούνται ανισορροπίες στο εξωτερικό εμπόριο των χωρών, πρέπει οι πραγματικές -και όχι οι τρέχουσες-ισοτιμίες να είναι σταθερές. Και για να συμβαίνει αυτό, δεν αρκεί η σταθερότητα των τρεχουσών συναλλαγματικών ισοτιμιών, αλλά χρειάζεται επιπλέον και η εξίσωση των ρυθμών πληθωρισμού ανάμεσα στις χώρες, πράγμα που ακριβώς προβλέπει ως όρο «σύγκλιση» η συνθήκη του Maastricht.

Η τάση που παρουσίαζε από καιρό η στερλίνα, και που εκδηλώθηκε στη σημερινή νομιμοπατική κρίση, να υποτιμηθεί και να παραβιάσει έτοι τους κανόνες του ΕΝΣ, σχετίζεται με τον βρετανικό πληθωρισμό που είναι σημαντικά υψηλότερος από αυτόν της Γερμανίας και της Γαλλίας. Για να ενισχύσει το νόμισμά της, η Βρετανία αυξάνει τις επιτόκια και επιβραδύνει τη ζήτηση, δηλαδή βυθίζεται στην οικονομική υφεση. Χειρότερα: ο πληθωρισμός της Βρετανίας ανάγεται σε διαφθορακίνης, ιστορικούς, άρα μόνιμους (ή εν πλαίσιο περιπτώσει δυσκατάπαυστους) παράγοντες -γ' αυτό και η σταθερότητα της στερλίνας έναντι των μάρκου, θα δημιουργεί πάντοτε μια χρόνια τάση στασιμότητας της Βρετανίας.

Για να δούμε το ίδιο πράγμα και από την άλλη όψη του: Αυτή τη σημαντική η αγγλική οικονομία διέρχεται φάση εντο-

νότερης υφεσης από την Ηπειρωτική Ευρώπη, που κατορθώνει να διατηρεί μικρούς, πλην δύο ως θετικούς ρυθμούς οικονομικής μεγέθυνσης και αντίστοιχα υψηλότερα επίπεδα ζήτησης. Αυτό σημαίνει ότι σήμερα η ζήτηση για βρετανικά προϊόντα στις άλλες χώρες της ΕΟΚ, ευνοείται περισσότερο από τη ζήτηση για ΕΟΚικά προϊόντα στη Βρετανία. Ωστόσο, το βρετανικό εμπόριο ισοζύγιο είναι προβληματικό. Από τη σημαντική που η αγγλική οικονομία θα εισέλθει σε φάση οικονομικής ανάκαμψης, ο παράγοντας «ζήτηση» θα αρχίσει να επιδρά δυσμενώς επάνω στο βρετανικό εμπορικό ισοζύγιο, και τότε η πίεση για υποτίμηση (διολίσθηση) της στερλίνας θα γίνει πολύ εντονότερη.

Ο τρόπος ένταξης της Γαλλίας στο ΕΝΣ ήταν και αυτός προβληματικός, παρά το γεγονός ότι ο γαλλικός πληθωρισμός είναι πλέον εξαιρετικά χαμηλός. Εδώ, το πρόβλημα προέρχεται από το γεγονός ότι οι ισοτιμίες μεταβάλλονται, όχι μόνον ανάλογα με το εξωτερικό εμπόριο, αλλά και ανάλογα με τις επιτόκιες των χωρών που συμμετέχουν στο ΕΝΣ. Αυτό συμβαίνει επειδή οι τρέχουσες συναλλαγματικές ισοτιμίες επηρεάζονται σημαντικά από την κίνηση κεφαλαίων -που είναι πλέον ελεύθερη και αφορά τεράστιες μάζες χρήματος, το οποίο αναζητά ανά την υφήλιο το μέγιστο κέρδος, άρα και το μέγιστο επιτόκιο. Όμως, τα γερμανικά επιτόκια καθορίζονται κυρίως από τις εσωτερικές ανάγκες της γερμανικής οικονομίας, που αυτή τη σημαντική απαιτούν «ακριβό χρήμα», εξαπλίζεται της προσάρτησης της ανατολικής Γερμανίας: αυτή η τελευταία, εξανέμειται τα πλεονάσματα της ΟΔΓ στο εμπορικό ισοζύγιο και το ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών -πράγμα που ισοδυναμεί με μια ανεπάρκεια αποταμίευσης και απειλή αύξησης του πληθωρισμού (στον οποίο είναι αλλεργική η γερμανική κεντρική τράπεζα). Έτοιμη, η Γερμανία οδηγείται στη διατήρηση των υψηλών επιτόκιων της (η πρόσφατη ελάχιστη μείωση δε μεταβάλλει καθόλου τα πράγματα) που προκαλούν μία μεγάλη κίνηση κεφαλαίων προς τη χώρα αυτή, άρα και μεγάλη ζήτηση για το μάρκο, που τείνει κατά συνέπεια να ανατιμηθεί. Οι άλλες χώρες του ΕΝΣ, για να διατηρήσουν σταθερές τις ισοτιμίες των νομισμάτων τους, είναι επομένως αναγκασμένες να αυξήσουν και αυτές τις επιτόκια τους. Όμως, μια χώρα σαν την Γαλλία, υπό «κανονικές συνθήκες» (δηλαδή υπό καθεστώς κυμαινομένων συναλλαγματικών ισοτιμιών), και με βάση την εσωτερική της οικονομική κατάσταση, θα προχωρούσε σήμερα σε τόνωση της παραγωγής της, με μείωση των επιτοκίων της (με μια πολιτική «φτηνού χρήματος»), έτοιμη ώστε να μην εισέλθει σε φάση υφεσης. Άλλα τα επιτόκια της είναι καθηλωμένα σε υψηλά επίπεδα, αφού οφείλουν να ακολουθούν τα γερμανικά. Έχει γίνει πλέον σαφές ότι η Γαλλία έχει χάσει σε κάποιο σημαντικό βαθμό, εφόσον διατηρεί σταθερή την ισοτιμία του νομίσματός της έναντι των μάρκου, την εθνική της κυριαρχία πάνω στη νομιμοπατική της πολιτική.

Συνολικά λοιπόν, οι χώρες που συμμετέχουν στο ΕΝΣ είναι αναγκασμένες είτε να εφαρμόζουν οικονομική πολιτική που οδηγεί στην υφεση, είτε να παραιτούνται από την εθνική τους κυριαρχία πάνω στη νομιμοπατική πολιτική, που είναι ένα από τα «παραδοσιακά» (και πιο σημαντικά) μέσα κρατικής παρέμβασης στην οικονομία. Μεταφέροντας έτοιμο στο εσωτερικό τους ολόκληρη την πίεση του διεθνούς εμπορικού ανταγωνισμού.*

Όμως, αυτή η διαδικασία μπορεί να συνεχίζεται, όπως ήδη έγινε σαφές, μόνον μέχρις ενός σημείου:

(*) Ηδη μερικές μέρες πριν ξεπάσει η κρίση του ΕΝΣ γράφαμε: «Καμάτια χώρα -όπτε και ο ΗΠΑ- δεν κατόρθωσε μέχρι σήμερα να παραβεί εκείνο το νόμο της οικονομίας, σύμφωνα με τον οποίο ένα ανατιμημένο νόμισμα επανέρχεται πάντοτε, αργά ή γρήγορα,

- a. Η διεθνής ανταγωνιστική πίεση μπορεί να πλέξει τις επιχειρήσεις σε εκσυγχρονισμό (πράγμα που επιζητούν οι κυβερνήσεις), αλλά μόνον όταν δεν υπερβαίνει ένα κατώφλι, πέραν του οποίου αυτή η πίεση προκαλεί απλώς καταστροφή - και όχι πια εκσυγχρονισμό - ενός τμήματος του παραγωγικού συστήματος.
- b. Ο βαθμός ανοχής της διεθνής ανταγωνιστικής πίεσης είναι συνάρτηση του ταξικού συσχετισμού δυνάμεων στο εσωτερικό κάθε χώρας.

Τόσο όμως η ικανότητα προσαρμογής ενός παραγωγικού συστήματος στο διεθνή ανταγωνισμό, όσο και ο βαθμός ανοχής της αδιάλειπτης μεταφοράς των πιέσεων του διεθνής ανταγωνισμού στο εσωτερικό, καθορίζονται από τις εθνικές ιστορικές συνθήκες κάθιτης ξεχωριστής χώρας.

Επομένως, το σύστημα των σταθερών συναλλαγματικών ιστοιμάτων (ΕΝΣ ή ONE), είναι από τη φύση του ένα σύστημα με ασταθή ισορροπία: απειλείται διαρκώς από τη διαφορετική ιστορική εξέλιξη στις χώρες της Ευρώπης. Η εγγενής αστάθεια του συστήματος των σταθερών συναλλαγματικών ιστοιμάτων εκδηλώθηκε σήμερα, όπως

και στο παρελθόν, με την τυφλή βία της νομιμοπατικής κρίσης, που επιβάλλει στις «αποφάσεις» κορυφής και τις «πολιτικές βιούλησεις» των κυβερνώντων, την αναπροσαρμογή των ιστοιμών, την προσαρμογή τους στη δυναμική της ανισόμερης κεφαλαιακής συσσώρευσης στις χώρες της ΕΟΚ.

Η ιδεολογία της πολιτικής βούλησης που χαράσσει, υποτίθεται, τους δρόμους της Ιστορίας, φαντασιώνεται πως η ασταθής ισορροπία του συστήματος των σταθερών συναλλαγματικών ιστοιμών, είναι δυνατό να εξαλειφθεί μέσω της ουθυμιατικής παρέμβασης εθνικών ή υπερθετικών οργάνων οικονομικής πολιτικής:

- Είναι σύνθετης επιχείρηση, ότι τα προβλήματα, οι ανισότητες, η διμιφορετικότητα και οι ιδιαιτερότητες των εθνικών κοινωνικών σχηματισμών, είναι δυνατό να αντιμετωπισθούν με το συντονισμό της οικονομικής πολιτικής ανάμεσα στις χώρες της κοινότητας (πράγμα που προβλέπει η ONE). Όμως, οι μέχρι τώρα εμπειρίες δείχνουν ότι η οικονομική πολιτική σπανίως πετυχαίνει τους στόχους της ακόμη και σε εθνικό επίπεδο. Επιπλέον, η πολιτική αυτή έχει βραχυχρόνια ισχύ και υπόκειται σε αλλαγές που τις υπαγορεύει η έκβαση των κοινωνικών αγώνων. Είναι επομένως λογικό, να περιμένουμε πως μια διεθνής οικονομική (συντονισμένη) πολιτική σε ευρωπαϊκό επίπεδο, θα δυσκολεύει ακόμη περισσότερο να πετύχει τους στόχους της. Πολύ περισσότερο που η ΕΟΚ δεν διαθέτει (κοινή) βιομηχανική πολιτική - σε αντίθεση με τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία, που έχουν σ' αυτό το θέμα μια εξαιρετικά ενεργητική στάση - ενώ ο «κεντρικός» (κοινοτικός) προϋπολογισμός αποτελεί ένα ελάχιστο μέρος του προϋπολογισμού των χωρών-μελών - σε αντίθεση με διάτιτη συμβαίνει στα ομοσπονδιακά κράτη, ΗΠΑ, ΟΔΓ, κλπ.

'Άλλος τρόπος αντιμετώπισης της ασταθούς ισορροπίας του συστήματος των σταθερών συναλλαγματικών ιστοιμών, είναι η συντονισμένη παρέμβαση των κεντρικών τραπεζών των οικονομικά ισχυρών χωρών της Κοινότητας στις αγορές, με σκοπό να ενισχύσουν κάποιο εθνικό νόμισμα που τείνει να εγκαταλείψει την προκαθορισμένη ζώνη εντός της οποίας του «επιτρέπεται» να διακυμανθεί. Το βάρος όμως από την προσπάθεια αυτή, της παρέμβασης των κεντρικών τραπεζών, πέφτει σε πολύ μεγάλο βαθμό στη Bundesbank, τη γερμανική κεντρική τράπεζα, η οποία κατά τα επόμενα χρόνια θα πρέπει να διαθέτει τους μέγιστους βαθμούς ελευθερίας για την αντιμετώπιση των οικονομικών προβλημάτων που απορρέουν από την προσάρτηση της ανατολικής Γερμανίας. Ακόμη και από τη μεριά της τηγεμονικής οικονομικής δύναμης της Ευρώπης, της Γερμανίας, είναι αμφίβολο λοιπόν αν θα γίνουν όλες οι προσπάθειες που θα απαιτούνται η επιτυχία της ONE, καθώς η χώρα αυτή αφενός έχει να αντιμετωπίσει τα προβλήματα της προσάρτησης της ανατολικής Γερμανίας, και αφετέρου προσβλέπει σε ένα δραστήριο όρλο στην Κεντρική Ευρώπη, όρλο που θα της προσφέρει την οικονομική επικυριαρχία σε μια ακόμη περιοχή του πλανήτη. Η επίτευξη και των δύο αυτών στόχων, απαιτεί τη μέγιστη ελευθερία κινήσεων της Bundesbank έναντι των άλλων χωρών της ΕΟΚ.'

Λοιπόν, είτε στρέψουμε την ανάλυση μας στις παλιές αποτυχίες συγκρότησης της ενιαίας αγοράς, είτε στις σημε-

σε επίπεδα που να ταιριάζουν στις παραγωγικές και εξαγωγικές δυνατότητες της» (Η. Ιωακείμογλου, «Βαδίζοντας στο κενό», Κέρδος 9.9.92).

οινές δυσχέρειες διαπήρησης των σταθερών συναλλαγματικών ιστοιμιών, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι

αυτό που αποφασίζει τελικά για την επιτυχία της ONE, δεν είναι οι συμφωνίες του Maastricht, αλλά οι πραγματικές -δηλαδή ιστορικές- συνθήκες συσσώρευσης κεφαλαίου στο εσωτερικό κάθε χώρας-μέλους της Κοινότητας.

Το ερώτημα λοιπόν επανέρχεται: Αν έτοι έχουν τα πράγματα, πώς εξηγούνται, η εμμονή των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων στην ONE, η συνέχιση της πολιτικής των συμφωνιών κορυφής, η γλωσσική ακράτεια των Ιδεολογικών Μηχανισμών του Κράτους -με πρωτοστάτη τα μαζικά μέσα «ενημέρωσης»;

3. Μάχη σε περικυκλωμένο έδαφος

Ας υποθέσουμε ότι βρίσκομας σε περικυκλωμένο έδαφος. Εάν ο εχθρός ανοίξει μια διέξοδο διαφήνης στα στρατεύματά μου ώστε να μπουν στον πειρασμό να ξεφύγουν, κλείνω τη διόδο έτοι ώστε οι αξιωματικοί και οι στρατιώτες μου να έχουν τη θέληση να αγωνιστούν μέχρι θανάτου.

Sun Tzu, «Η τέχνη του πολέμου»

Στις αρχές της δεκαετίας τους '90, το διεθνές οικονομικό σύστημα τείνει να χωριστεί σε τρεις «πόλους»: την Ευρώπη (ΕΟΚ-12 + ΕΖΕΣ-6), τις ΗΠΑ που επεκτείνουν τις ζώνες του ελευθέρου εμπορίου στην Αμερικανική Ήπειρο, και την Ιαπωνία που στρέφει το εξωτερικό της εμπόριο όλο και περισσότερο προς την Ν.Α. Ασία, όπου εμφανίζεται ως ο αιδιαφυισθήτης ήγεμόνας. Κάθε ένας από τους παραπάνω οικονομικούς πόλους, υψώνει σε κάθε ευκαιρία προστατευτικά τείχη προς το «εξωτερικό» του, έτοι ώστε να πετύχει το στόχο της ολοκλήρωσης του στο μέγιστο βαθμό (εμπόδια στην κίνηση εμπορευμάτων, κεφαλαίων, ανθρώπων).

Αυτή η συγκρότηση των τριών οικονομικών «φρουρίων», έχει σα στόχο τη συγκρότηση των μεγάλων ζωνών ελευθερου εμπορίου, που ευνοούν την ανάπτυξη της συγκέντρωσης της παραγωγής και συναπόδουθα της παραγωγικότητας της εργασίας και της ανταγωνιστικότητας.

Ένας από τους λόγους για τους οποίους εμμένουν οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις στη δημιουργία μιας μεγάλης εσωτερικής αγοράς (που η συνοχή της αυξάνει από τις σταθερές συναλλαγματικές ιστοιμίες μεταξύ των ευρωπαϊκών νομισμάτων), είναι ο ίδιος ο διεθνής οικονομικός ανταγωνισμός με τα δύο άλλα ισχυρά κέντρα του παγκόσμιου καπιταλισμού.

Σ' αυτό το πλαίσιο αναφοράς καταλαβαίνουμε και όλες τις άλλες συμφωνίες ελευθέρου εμπορίου που πραγματοποιήθηκαν πρόσφατα (ΕΟΚ με χώρες ΕΖΕΣ, ΗΠΑ με Καναδά και Μεξικό...).

Αν επιχειρήσουμε να εντοπίσουμε παραπέρα λόγους για την εμμονή στο σχέδιο της ONE, δεν θα δυσκολευτούμε να καταλάβουμε γιατί η Γερμανία έχει συμφέρον από τη διαπήρηση του συστήματος των σταθερών συναλλαγματικών ιστοιμών. Η χώρα αυτή έχει:

- χαμηλό πληθωρισμό,

- το διεθνώς σημαντικότερο νόμισμα μετά το δολάριο, που σημαίνει ότι η πάση του αμερικανικού νομίσματος ευνοεί το μάρκο έναντι των άλλων ευρωπαϊκών νομίσματων.

- τη μέγιστη εμπιστοσύνη των κερδοσκόπων που περιφέρουν ανά τον πλανήτη τα κεφάλαιά τους, σε αναζήτηση του μέγιστου κέρδους, και που απομακρύνονται από το γερμανικό νόμισμα μόνον όταν τα πραγματικά επιτόκια μιας άλλης χώρας είναι ουσιαστικά μεγαλύτερα από τα γερμανικά.

Αυτό σημαίνει ότι η Γερμανία εμπορεύεται με τα νομίσματα των άλλων ευρωπαϊκών χωρών ανατυπώνεντα, και επιτυγχάνει έτοι μια παρατέρα βελτίωση του εμπορικού της ισοζυγίου.

Απομένει τώρα να εξηγήσουμε, το γιατί οι άλλες χώρες της ΕΟΚ αποδέχονται -και επιπλέον επιδιώκουν την εδαφιάση- ενός τέτοιου συστήματος συναλλαγματικών ιστοιμών, όπου η ισχυρότερη ευρωπαϊκή οικονομία, η Γερμανία, ενισχύεται περαιτέρω:

Μέσα από τα διαδοχικά σχέδια για την ONE και τις πρωτόσησης τους, οι εθνικοί καπιταλισμοί επιδιώκουν την προώθηση των δικών τους ιδιαίτερων συμφερόντων. Και το πρώτο και κυριότερο συμφέρον κάθε εθνικού καπιταλισμού μέσα σε συνθήκες κοίτης υπερουσισμός κεφαλαίου, σαν τη σημερινή, είναι η αναδιάρθρωση της παραγωγής με γνώμονα την αποκατάσταση του βαθμού εκμετάλλευσης της εργασίας στα επίπεδα εκείνα που απαιτεί η «γηγής», απρόσκοπη λειτουργία του συστήματος. Η διατήρηση των σταθερών συναλλαγματικών ιστοιμών, που ουσιαστικά ισοδυναμεί με ανατυπήση όλων των ευρωπαϊκών νομισμάτων έναντι του μάρκου, θέτει τους εθνικούς καπιταλισμούς που συμμετέχουν σήμερα στο ENX και αύριο στο κοινό νόμισμα, σε κατάσταση «μάχης σε περικυκλωμένο έδαφος»: εκθέτει τα κεφάλαια κάθε μιας από αυτές τις χώρες στη διεθνή ανταγωνιστική πίεση και τα εξωθεί στον «εκσυγχρονισμό», που είναι ο μόνος δυνατός τρόπος με τον οποίο μπορούν να επιζήσουν, δηλαδή στην αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας μέσα σε συνθήκες εξοικονόμησης παγίου κεφαλαίου. Βρίσκονται λοιπόν σε περικυ-

(*) Με την καθάριση των καθεστώτων του «παρακτιού σοσιαλισμού», η οικονομία των χωρών της Αν. Ευρώπης υποβαθμίζεται σε τέτοιο βαθμό, κάποια από το βάρος του διεθνούς ανταγωνισμού και της «φιλέλευθεροποίησης» των οικονομικών δομών, ώστε να καθίσταται μεταπορθήσαμε αδύνατη η ένταξη των χωρών αυτών στη δυτικοευρωπαϊκή οικονομική ολοκλήρωση. Οικονομικό ενδιαφέρον για τη Δύση παρουσιάζουν ελάχιστοι μόνο οικονομικοί κλάδοι από τα χωρών της πρόσθια KOMEKON (π.χ. αυτοκινητοβιομηχανία). Μόνο η δημοσιογραφική άγνωση συντηρεί τη φιλολογία περί επικείμενης ένταξης της Αν. Ευρώπης στην ΕΟΚ, η επηρεασμού των εξελίξεων στην ΕΟΚ, από τα «δυτικά συμφέροντα» στην Αν. Ευρώπη κ.λ.

κλωμένο έδαφος προσπαθώντας να προσαρμοστούν στο «μοντέλο Γερμανία». Αυτό τους δίνει και τη δυνατότητα να αισκούν στις εργαζόμενες τάξεις τον μεγάλο εκβιασμό της υποβάθμισης της χώρας στο διεθνές οικονομικό σύστημα, δύο υποτίθεται ότι θα χαθούν οι «ευκαιρίες» οι «προκλήσεις» κ.λπ. Η Γαλλία ακολουθεί ασθμαίνουσα τις επιδόσεις της Γερμανίας, η Ιταλία αναλαμβάνει να εφαρμόσει λιτότητα ώστε να μειωθεί ένα δημόσιο χρέος που δυσκολεύνομαστε να καταλάβουμε σε τι ενοχλεί κ.ο.κ.

Η απομάκρυνση από την αγορά όλων εκείνων των τημάτων του κεφαλαίου που δεν αξιοποιούνται «επαρκώς», ο εκσυγχρονισμός της παραγωγής με γνώμονα το συμφέρον του κεφαλαίου, η ανατροπή του συσχετισμού δυνάμεων στο εσωτερικό κάθε χώρας σε βάρος της εργασίας και τελικά η αύξηση της ανταγωνιστικότητας -με μέσα άλλα εκτός από την υποτίμηση του εθνικού νομίσματος- είναι οι λόγοι για τους οποίους οι εθνικοί καπιταλισμοί της ΕΟΚ εξακολουθούν να συμμετέχουν σήμερα στο ΕΝΣ και να αναπτύσσουν την πιο πομπώδη μυθολογία γύρω από την ΟΝΕ. Το Maastricht και η ΟΝΕ δεν αποτελεί, λοιπόν, απλώς ένα σύνολο «στόχων», που άλλωστε έχουν, όπως είδαμε, μικρές πιθανότητες να πραγματοποιηθούν. Αποτελεί, πολὺ περισσότερο το, πλαίσιο μιας οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής, η οποία εφαρμόζεται σήμερα και επιδιώκει την επιτάχυνση των εκκαθαριστικών διαδικασιών της κρίσης υπερσυσσώρευσης, την ενίσχυση των δυνάμεων του κεφαλαίου τόσο στο εσωτερικό κάθε χώρας, δύο και στο διεθνή ανταγωνισμό, απέναντι στα μη-ευωπαϊκά κέντρα του αναπτυγμένου καπιταλισμού.

4. Η δραχμή και η αναδιάρθρωση του ελληνικού καπιταλισμού

Με τον ίδιο ακριβώς τρόπο καταλαβαίνουμε και την εμπορίγια του ελληνικού κράτους στη συμμετοχή στο ΕΝΣ και την ΟΝΕ. Εξάλλου,

ο ελληνικός καπιταλισμός, παρότι γεγονός ότι δεν συμμετέχει στο σύστημα των σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών, ακολουθεί την πολιτική του ανατυπώμενου νομίσματος ήδη από το 1986. Η διολίσθηση της δραχμής έναντι των ευρωπαϊκών νομίσματων παραμένει μικρότερη από τη διαφορά ανάμεσα στον ελληνικό και το μέσο ευρωπαϊκό πληθωρισμό, πράγμα που ισοδυναμεί με πραγματική ανατύπωση της δραχμής (δηλαδή αύξηση της τιμής των ελληνικών προϊόντων, όταν η τιμή αυτή εκφράζεται σε διεθνές νόμισμα).

Η (πραγματική) ανατύπωση της δραχμής καθιστά τα ελληνικά προϊόντα ακριβότερα, τόσο στην εγχώρια όσο και στις διεθνείς αγορές και αναγκάζει ένα σημαντικό και σταθερά διευρυνόμενο τμήμα της μεταποιητικής κυρίως δραστηριότητας να μετει σε φάση αναδιάρθρωσης και εκσυγχρονισμού, ώστε να αντεπεξέλθει στον εντεινόμενο διεθνή ανταγωνισμό.

Αυτή η ανατύπωση, σημειώνεται καταρχήν σε δύο αντικείμενοι παράγοντες:

- Την κατάσταση της διεθνούς οικονομίας κατά την περίοδο 1986-1990. Η διατήρηση θετικών ρυθμών οικονομικής μεγέθυνσης στη ζώνη ΟΟΣΑ από το 1986 έως το 1990, διατήρησε τους «κλασικούς» άδηλους πόρους της Ελλάδας σε υψηλά επίπεδα. Η επιδεινώση της κατάστασης της διεθνούς οικονομίας κατά το 1991, έχει δυσμενείς επιπτώσεις πάνω στο ισοζυγίο τρεχουσών συναλλαγών, επιπλέον τις οποίες δύναται να αντισταθμίζει η αύξηση των πόρων της Ελλάδας από την ΕΟΚ, καθώς και η πολιτική των υψηλών ελληνικών επιτοκίων που οδηγούν σε αύξηση των αναλήψεων από μετατρέψιμες καταθέσεις, με αποτέλεσμα τη βελτίωση και πάλι του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών κατά το 1992.

- Την αύξηση της αυτονόμης εισροής ιδιωτικού κεφαλαίου (επιχειρηματικά κεφάλαια + κεφάλαια για αγορά ακινήτων + λοιπά κεφάλαια ιδιωτών + καταθέσεις σε συνάλλαγμα) στην Ελλάδα, αύξηση που οφείλεται στην ανόρθωση της αποδοτικότητας κεφαλαίου (συμπλέση των πραγματικών μισθών, αναδιανομή του προϊόντος σε όφελος των κερδών).

Αλλά στους παραπάνω παράγοντες ανατύπωσης της δραχμής, θα πρέπει να προσθέσουμε και την πολιτική της λιτότητας:

Η λιτότητα αποδεικνύεται ότι έχει τελικά έναν σημαντικό όρλο στη στρατηγική της καπιταλιστικής αναδιάρθρωσης: προκαλεί αυξήσεις της κερδοφορίας που προσελκύουν ιδιωτικά κεφάλαια στην Ελλάδα, αυτά με τη σειρά τους καλύπτουν ένα μεγάλο ποσοστό του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών, και συμβάλλουν έτσι στην ανατύπωση της δραχμής. Όμως, η ανατύπωση αυτή, εκθέτει το ελληνικό κεφάλαιο στο διεθνή ανταγωνισμό, ενισχύει τη διείσδυση εισαγωγών στην ελληνική αγορά και υποστηρίζει το δυναμισμό των ελληνικών εξαγωγών (που βασίζεται παραδοσιακά στη δυνατότητα των ελλήνων εξαγωγέων να προσφέρουν φτηνότερα προϊόντα). Μέσα σε τέτοιες συνθήκες, το σύστημα είναι αναγκαίμενο να προσαρμοστεί «προς τα κάτω»: με την ύφεση και την εκκαθάριση των «μη-επαρκώς» αξιοποιούμενων κεφαλαίων - που για τους εργαζόμενους σημαίνει ανεργία και μετατροπή του συσχετισμού δυνάμεων υπέρ του κεφαλαίου. Εμπεδώνονται έτσι, οι συνθήκες για

την επιβολή παραπέδων λιτότητας και την εγκαθίδρυση ενός φαύλου κύκλου που συνθίζει τις δυνάμεις της εργασίας:

- λιτότητα
- αύξηση της κερδοφορίας
- εισροή ιδιωτικών κεφαλαίων
- ανατίμηση της δραχμής
- ύφεση
- ανεργία
- μετατροπή του ταξικού συσχετισμού δυνάμεων σε βάρος της εργασίας
- λιτότητα.

Η ανατίμηση της δραχμής συνοδεύεται αναγκαστικά από οικονομική ύφεση στην Ελλάδα και επιδείνωση του εμπορικού ισοζυγίου. Ταντόχοντα δύος, η συμπίεση της ζήτησης στο εξωτερικό, μειώνει τις εισαγωγές και ευνοεί τις εξαγωγές, παρά την ακριβή δραχμή, όσο η ζήτηση στις άλλες χώρες της ΕΟΚ (που είναι ζήτηση και για ελληνικά προϊόντα) παραμένει σε υψηλότερα επίπεδα. Το σημαντικότερο δύος, είναι ότι μέσα από την ύφεση που ήδη βρίσκεται, ο ελληνικός καπιταλισμός εκκαθαρίζει τα πιο αδύναμα (μη «επαρχώς» αξιοποιούμενα) κεφάλαια.

Η συμμετοχή της δραχμής σε ένα σύστημα σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών: κλείνει την «έξοδο διαφυγής» που είναι η βελτίωση της ανταγωνιστικότητας μέσω υποτίμησης της δραχμής, θέτει τις επιχειρήσεις σε «περικυλωμένο» έδαφος, εκβιάζει τις εργαζόμενες τάξεις με γενική υποβάθμιση της χώρας στο διεθνές οικονομικό σύστημα, αναγκάζει τα ατομικά κεφάλαια να εντείνουν τις επιθέσεις τους ενάντια στις δυνάμεις της εργασίας, βυθίζει την «οικονομία» στην ύφεση και μετατρέπει τον ταξικό συσχετισμό δυνάμεων υπέρ των κεφαλαίων.

Ωστόσο, από όσα αναπτύξαμε για τον ασταθή χαρακτήρα του ευρωπαϊκού νομισματικού συστήματος σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών συνήγεται ότι το ενδεχόμενο της υποτίμησης (ή της ταχύτερης διολύσθησης) παραμένει πάντα δυνατό. Επομένως και με τους σημερινούς δρους συνέχιση της διαδικασίας κεφαλαιοκρατικής αναδάρθρωσης τελεί υπό αίρεση, είναι αντιστρέψιμη, υπόσχεται στον καθορισμό των ταξικών συσχετισμών δύναμης και της έκβασης των κοινωνικών συγκρούσεων. Η πολιτική της λιτότητας, της ανατίμησης του εθνικού νομίσματος (σε πραγματικούς όρους), της «εκκαθάρισης» της οικονομίας μέσα από την ύφεση δεν αποτελεί έστι τη μόνη στρατηγική για την έξοδο από την κρίση.

5. Η εναλλακτική ευρωπαϊκή πρόταση μπορεί να υπάρξει!

Με δεδομένο το σημερινό χαρακτήρα της ευρωπαϊκής ενοπόντης στο πλαίσιο της ΕΟΚ, χαρακτήρα που σύμφωνα με την άποψή μας μπορεί να περιγραφεί ως οικονομική ολοκλήρωση ορισμένων από τις περισσότερο αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες του πλανήτη, προκύπτει από τα πράγματα μια εναλλακτική πολιτική κατεύθυνση από αυτήν που επαγγέλλεται τη νομισματική ενοπόντη. Η κατεύθυνση αυτή δεν είναι άλλη από την ολοκλήρωση της «ενιαίας αγοράς» με την κατάργηση των κάθε είδους μη διασημογικών φραγμών του εμπορίου (αυτό που ονομάστηκε «Πρόγραμμα

1992»), με παραλληλή δύμως παραίτηση από το πρόγραμμα νομισματικής ένωσης στη σημερινή του μορφή.

Η εναλλακτική αυτή κατεύθυνση διατυπώνεται σε ορισμένες ευρωπαϊκές χώρες από διανοούμενους και κύκλους που πρόσκεινται στα εργατικά συνδικάτα, ως μια διαφορετική καπιταλιστική στρατηγική, σοσιαλδημοκρατικής έμπνευσης, που αντιπολιτεύεται την κυριαρχηση σημερινής της ΕΟΚ, νεοφιλελεύθερης έμπνευσης, στρατηγική της νομισματικής ένωσης. Υποστηρίζει μια πολιτική μακροπρόθεσμης νομισματικής σύγκλισης που να επιτρέπει δύμως την άσκηση μιας ευελιξής νομισματικής πολιτικής από τα κράτη μέλη, ώστε να μπορούν να αναπτύσσουν οι συναλλαγματικές ισοτιμίες, ανάλογα με τους δρους συσσώρευσης σε κάθε χώρα καθώς και τις αντίστοιχα εξελισσόμενες συνθήκες του διεθνούς ανταγωνισμού. Θα επιτρέπει, αντίστοιχα, τη διατήρηση στα χέρια των κυβερνήσεων σημαντικότερων ελευθεριών στην άσκηση δημοσιονομικής πολιτικής. Η στρατηγική αυτή για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αποδεικνύεται μάλιστα σήμερα και ως η πλέον θεατική, εφόσον είναι απαλλαγμένη από τους ιδεολογικο-πολιτικούς καταναγκασμούς της ανέφικτης νομισματικής ενοποίησης αλλά Maastricht.

Πιστεύουμε ότι στη σημερινή συγκυρία επίθεσης του κεφαλαίου στις καπιτακτήσεις και τα δικαιώματα των εργαζομένων σ' όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, οι δυνάμεις της εργασίας στις χώρες της ΕΟΚ έχουν λόγους να συνταχθούν τακτικά, ως γραμμή άμυνας, με αντη τη στρατηγική, κρατώντας παραλλήλα τις αναγκαίες αποστάσεις και επιφύλαξεις απέναντι της:

α) Για να υποστηρίξουν ότι η «ευρωπαϊκή σύγκλιση» πρέπει να θέσει άλλες προτεραιότητες:

- Μια κοινωνική πολιτικη που θα επιδιώκει την υιοθέτηση ενιαίων στάνταρ, στο ψηλότερο και όχι το ελάχιστο ισχύον σήμερα επίπεδο, μια κοινωνική πολιτική επομένων που θα ξαναφέρει στο προσκήνιο το «κράτος πρόνοιας», που οι συντηρητικές πολιτικές έχουν αποδομήσει σ' όλες τις χώρες της Κοινότητας.
- Μια οικονομική πολιτική που θα επιδιώκει όχι τη νομισματική ενοποίηση, αλλά την πραγματική οικονομική σύγκλιση των οικονομικών επιτεών ανάπτυξης στις χώρες και τις περιοχές της Ευρώπης.

Για να ταχθούν λουπόν οι εργαζόμενοι υπέρ της «Ευρώπης των δύο ταχυτήτων», όπου τη μεγάλη ταχύτητα θα (πρέπει να) μπορέσουν να επιτύχουν οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες και περιοχές, οι λιγότερο «προνομιούχες» κοινωνικές ομάδες.

β) Για να μπορέσουν να εκμεταλλεύθουν τις δυνατότητες που παρέχει η ευρωπαϊκή διεθνοποίηση, εντος του πλαισίου της ΕΟΚ, αλλά και με τη διεύρυνση του για τη συγχρότηση μιας στρατηγικής κοινωνικού μετασχηματισμού:

- Για ένα νέο διεθνισμό,
- Για ένα πανευρωπαϊκό αγώνα για τα δικαιώματα των εργαζομένων (συμπεριλαμβανομένων και των «ξένων», δηλαδή αυτών από τις «τρίτες χώρες»),
- Για να τεθεί και πάλι με έγκυρο τρόπο το δράμα της εξουσίας των εργαζόμενων στην Ευρώπη.